

Подготовка будущих учителей к освоению инновационного педагогического опыта: критерии и показатели

Козинец Лидия Александровна,
доцент кафедры педагогики
факультета социально-педагогических
технологий
Белорусского государственного
педагогического университета
имени Максима Танка,
кандидат педагогических наук, до-
цент; kazinets_la@tut.by

В статье рассматривается диагностический инструментарий оценки подготовки будущих учителей к освоению инновационного педагогического опыта. Раскрываются критерии и показатели качества данной подготовки, даётся подробная характеристика.

Ключевые слова: подготовка будущих учителей; инновационный педагогический опыт; качество подготовки учителя; критерии; показатели.

Подготовка будущих учителей к освоению инновационного педагогического опыта в период с 2014/2015 по 2020/2021 учебные годы предполагала её комплексную диагностику. С этой целью нами были установлены критерии и показатели оценки подготовки, разработан и реализован комплекс диагностических процедур. Это позволило провести многоаспектный анализ, основанный на интеграции изучения различных аспектов подготовки будущих учителей к освоению педагогических инноваций, и дать оценку её эффективности.

Отправной точкой для определения критериев и показателей стало понимание исследуемого педагогического явления как процесса подготовки компетентного специалиста. Анализ работ, посвящённых ключевым компетенциям учителя (Э. Ф. Зеер [1], А. И. Зимняя [2], А. И. Субетто [3] и др.), позволил выделить следующие составные компоненты педагогической компетенции: аксиологический, когнитивный, ориентировочный. Аксиологический компонент, по мнению исследователей, формирует систему ценностей, которая характеризует уникальность личности учителя. Когнитивный

компонент представляє собою сукупність знань і понять, необхідних для реалізації стремління спеціаліста підвищати свій професіоналізм. Орієнтировочний компонент відображає готовність учителя ставити педагогічні задачі, визначати вимоги до результатам їх рішення, структуру дій.

Критерії оцінки підготовки майбутніх учителів до оволодіння інноваційним педагогічним досвідом розроблялися з опорою на праці О. А. Абдуліної [4], В. І. Андрєєва [5], А. А. Караванова [6], Н. В. Кузьміної [7], І. М. Поташніка [8] і інших учених, які включають найбільш узагальнені параметри оцінки професійної підготовки педагога, забезпечують отримання конкретних, заданих метою результатів. Ключовим параметром тут є результативність, розуміється як якість спеціаліста, особистості, освіти. В частині, в посібнику В. М. Полонського пропонується наступна трактування якості освіти випускників: це «визначений рівень знань і умінь умовного, фізичного і морального розвитку, якого досягли випускники освітнього

установи в відповідності з планованими цілями навчання і виховання» [9, с. 20]. Як відзначає Н. В. Бровка, система оцінки підготовки студентів узгоджується з тим, що «в навчальній установі проміжні результати освітнього процесу фіксуються в формі змін в області знань, в операційній (уміння) і мотиваційній сферах діяльності навчального» [10, с. 80].

При узагальненні критеріїв оцінки підготовки майбутніх учителів до оволодіння інноваційним педагогічним досвідом чітко позначилася проблема недостатності основних підходів до її діагностики. Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив нам виділити основні критерії і показники, які тісно пов'язані з трьома компонентами підготовки: особистим (якість особистості, мотиви, мислення), когнітивним (знання), операційним (уміння).

Першим за значимістю в даному контексті виступає *мыслительний критерій*. Розвинутість якостей мислення, по думці А. І. Субетто, є провідним компонентом здатності до прогнозування інноваційної діяльності, оволодіння педагогічних інновацій [3].

Очікується, що завдяки відповідній підготовці майбутніх учителів до оволодіння інноваційним педагогічним досвідом, збільшиться потік до установ загальної освіти спеціалістів з новою культурою мислення, здатних визначати сучасні проблеми освіти, глибоко проникати в їх сутність, знаходити нестандартні шляхи рішення. Діяльність компетентних в сфері використання інновацій

Аналітичність мислення забезпечує глибокий аналіз явищ в освіті, врахування вимог, об'єктивних умов при висуненні своїх передположень (гіпотез). Висока його гнучкість сприяє розширенню асоціативного поля, виникненню нестандартних асоціацій. Глибина мислення відображає розуміння людиною наслідків тих або інших явищ і фактів, сутності причинно-наслідкових зв'язів; усвідомленість націлює на оцінку ймовірних наслідків інноваційної педагогічної діяльності і розробку етапів створення інноваційних продуктів; перспективність мислення сприяє забезпеченню пошуку необхідної інформації при висуненні передположень (гіпотез); доказовість дозволяє обґрунтовувати виділені наслідки, їх логіку, висунуті гіпотези і др.

ций педагогов значительно изменит образовательную среду учреждений. Прогрессивно мыслящие учителя будут стремиться к расширению своего методического диапазона, перестройке образовательного процесса с учётом необходимости создания пространства для формирования инновационного мышления обучающихся, развития их креативности и творческого потенциала.

Мыслительный критерий проявляется в следующих показателях качества мышления: аналитичность, гибкость, глубина, осознанность, перспективность, доказательность.

Аналитичность мышления обеспечивает глубокий анализ явлений в образо-

Стержневой характеристикой личности выступает мотивация деятельности. Мотив достижения — это устойчиво проявляющаяся потребность индивида добиваться успеха в различных видах деятельности. Мотивационная готовность будущего учителя обнаруживается в способности совершенствовать образовательный процесс в условиях вариативной социокультурной среды и в полной мере может быть реализована через организацию инновационной деятельности.

вании, учёт требований, объективных условий при выдвижении своих предположений (гипотез). Высокая его гибкость способствует расширению ассоциативного поля, возникновению нестандартных ассоциаций. Глубина мышления отражает понимание человеком следствий тех или иных явлений и фактов, сущности причинно-следственных связей; осознанность нацеливает на оценку вероятных следствий инновационной педагогической деятельности и разработку этапов создания инновационных продуктов; перспективность мышления способствует обеспечению поиска необходимой информации при выдвижении предположений (гипотез); доказательность позволяет обосновывать выделенные следствия, их логику, выдвинутые гипотезы и др.

Результативность подготовки будущих учителей к освоению инновационного педагогического опыта отражает *лично-мотивационный критерий*. Основанием для его выделения явилось представление о личностном в личности [11]. Российским исследователем Д. А. Леонтьевым введено понятие «личностный потенциал», некоррелирующее с интеллектуальным развитием, содержательностью внутреннего мира и творческим потенциалом человека. Содержание личностного потенциала воплощают понятия «воля», «сила Эго», «жизнестойкость». Учёный опирается на идеи С. Мадди, суть которых сводится к тому, что, в тех случаях, когда доминируют биологические и социальные потреб-

ности, человек «плывёт по течению», то есть строит жизнь адаптивным способом. Когда же на первое место выходят психологические потребности (в суждении, воображении), тогда он задаётся вопросом о смысле жизни, строит образ будущего и у него возникает мощная опора для опосредования своей жизни в виде её целей, смыслов, что пол-

ностью перестраивает структуру регуляции деятельности человека. Личностная саморегуляция основывается на свободе и ответственности. Свобода как определённая форма активности и ответственность как определённая форма регуляции, объединившись в одно целое, слившись в своём взаимодействии, порождают феномен самодетерминации свободной саморегулируемой активности личности.

В исследованиях по социальной психологии используется понятие инновационной диспозиции — предрасположенности личности к изменениям и нововведениям [12]. В частности, психологом О. С. Советовой отмечается, что таковая может быть связана с личностными свойствами.

Стержневой характеристикой личности выступает мотивация деятельности.

Мотив достижения — это устойчиво проявляющаяся потребность индивида добиваться успеха в различных видах деятельности. Мотивационная готовность будущего учителя обнаруживается в способности совершенствовать образовательный процесс в условиях вариативной социокультурной среды и в полной мере может быть реализована через организацию инновационной деятельности.

Показателями при оценке подготовки студентов к освоению инновационного педагогического опыта выступают:

- интерес к педагогической профессии;
- представления будущих учителей о личностных качествах педагога-инноватора (жизнестойкость, ответственность за результаты педагогических инноваций, коммуникативность и др.);
- осознание ценности освоения инновационного педагогического опыта;
- стремление реализовать полученные знания на практике;
- мотивация достижений в профессиональной деятельности;
- готовность и желание решать сложные инновационные проблемы;
- проявление инновационной активности;
- склонность к успешной инновационной педагогической деятельности;
- стремление к самореализации в профессиональном плане;
- потребность в развитии инновационного потенциала;
- готовность и способность к возможной профессиональной переориентации.

Подготовка будущих учителей в условиях инновационной образовательной среды педагогического вуза нацелена на развитие всех субъектов образовательного процесса. У студентов вырабатывается авторская педагогическая позиция. Они приобретают умения учиться, которые проявляются в усилении мотивации к освоению инноваций, в обогащении предметных знаний, навыков саморазвития,

позволяющих самостоятельно мыслить, решать педагогические задачи, конструктивно сотрудничать с преподавателями и учителями-практиками, и др. Преподаватели также находятся в условиях, стимулирующих как профессиональное, так и личностное их саморазвитие: углубляют знания по изучению и обобщению инновационного педагогического опыта, осваивают вместе с будущими специалистами педагогические инновации, современные формы, методы и приёмы обучения, формируют образ педагога-инноватора. Учителя-практики, работающие со студентами, повышают уровень своей методологической культуры, более глубоко проникают в суть проблем и тенденций развития современного образования, технологий обучения и воспитания.

В качестве третьего критерия оценки подготовки будущих учителей к освоению инновационного педагогического опыта определён *когнитивный критерий* (объём и качество базовых знаний об инновационном педагогическом опыте и алгоритме его освоения).

В исследованиях, отражающих вопросы диагностики подготовки, отмечается, что её продуктивность проявляется в полноте и степени базовых знаний, необходимых для раскрытия сущности инновационной теории и практики, обеспечения наиболее эффективного решения учителем-инноватором типовых профессиональных задач [13; 14]. К базовым мы относим знания сути понятий «педагогический опыт», «виды опыта», «новшество», «нововведение», «инновация», «инновационный педагогический опыт» и др., методов изучения и алгоритма освоения указанного опыта. Высокий уровень подготовки студентов характеризуется достаточными базовыми знаниями, средний — наличием их отдельных элементов, низкий уровень — крайней ограниченностью или отсутствием базовых знаний.

Когнитивный критерий оценки подготовки будущих учителей к освоению инновационного педагогического опыта проявляется в:

- знанні вимог до вчителя-інноватора;
- розумінні інноваційних проблем освіти;
- представлення про можливі ризики для отримання бажаного результату;
- розумінні суттєвих характеристик і функцій інноваційного педагогічного досвіду;
- знанні методів вивчення інноваційного педагогічного досвіду;
- розумінні алгоритму освоєння інноваційного педагогічного досвіду;
- становленні авторської педагогічної позиції;
- баченні перспектив роботи на основі отриманого інноваційного педагогічного досвіду.

Підготовленість майбутніх учителів до освоєння інноваційного педагогічного досвіду визначається не тільки об'ємом і надійністю засвоєних знань, а й системою дій по оволодінню ним (Д. Б. Богоявленська). Відповідно, четвертим критерієм оцінки підготовки виступає *операційний критерій* (свідомість, повнота і послідовність володіння діями, що входять до складу навичок відповідно до етапами освоєння педагогічного досвіду).

Цей критерій проявляється в наступних:

- вивчати і узагальнювати педагогічний досвід;
- аналізувати нововведення успішних учителів;
- генерувати інноваційні ідеї;
- прогнозувати результати своєї діяльності;
- проектувати новштва (форми, методи, засоби тощо);
- розробляти проекти впровадження новштів в освітню практику;
- оцінювати ефективність використовуваних способів і засобів освоєння

інноваційного педагогічного досвіду;

- порівнювати особистий педагогічний досвід з інноваційним;
- виявляти резерви свого професійного зростання;
- реалізовувати власні життєві плани через професійну діяльність.

Таким чином, підготовка майбутніх учителів до освоєння інноваційного педагогічного досвіду оцінюється за ступенем розвинутого інноваційного мислення, мотиваційної готовності досягти успіху в професійній діяльності, реалізації інноваційного потенціалу, за об'ємом і якістю знань про інноваційний педагогічний досвід і алгоритмі оволодіння ним, за рівнем сформованості необхідних для цього навичок.

Розроблені критерії і показники можуть бути покладені в основу різних діагностичних методів (наблюдіння, бесіда, тести, методики оцінки і самооцінки вивчення підготовки майбутніх учителів до освоєння інноваційного педагогічного досвіду). При їх використанні важливо мати на увазі наступне: чим більше кількість виражених показників, тим вище рівень підготовленості майбутніх учителів до освоєння педагогічних інновацій — як загальної, так і в особистісно-мотиваційному, когнітивному і операційному компонентах діяльності. Відповідно знання результатів вираженості показників сприятимуть визначенню відповідних заходів, спрямованих, за потреби, на інтенсифікацію освоєння інноваційного педагогічного досвіду на різних етапах підготовки майбутніх учителів.

Література

1. Зеєр, Э. Ф. Модернізація професійного освіти : компетентний підхід : навч. посібник / Э. Ф. Зеєр, А. М. Павлова, Э. Э. Сяманюк. — М. : Москов. психол.-соц. ін-т, 2005. — 216 с.

2. *Зимняя, И. А.* Ключевые компетенции — новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высш. образование сегодня. — 2003. — № 5. — С. 34—42.
3. *Субетто, А. И.* Квалитология образования : основания, синтез / А. И. Субетто ; М-во образов. Рос. Федерации [и др.]. — М. ; СПб. : Исслед. центр проблем качества подгот. специалистов, 2000. — 219 с.
4. *Абдуллина, О. А.* Мониторинг качества профессиональной подготовки / О. А. Абдуллина // Высшее образование в России. — 1998. — № 3. — С. 342—350.
5. *Андреев, В. И.* Проблемы педагогического мониторинга качества образования / В. И. Андреев // Известия Российской академии наук. — 2001. — № 1. — С. 37—44.
6. *Караванов, А. А.* Основные критерии эффективности педагогических систем / А. А. Караванов, И. Ю. Устинов // Территория науки. — 2014. — № 5. — С. 23—28.
7. *Кузьмина, Н. В.* Акмеологическая концепция развития профессиональной компетентности в вузе : монография / Н. В. Кузьмина, В. Н. Софьина. — СПб. : Центр стратег. исслед., 2012. — 200 с.
8. *Поташник, М. М.* Качество образования : проблема и технология управления (в вопросах и ответах) / М. М. Поташник ; Рос. акад. образования. — М. : Пед. о-во России, 2002. — 350 с.
9. *Полонский, В. М.* Словарь понятий и терминов по законодательству Российской Федерации об образовании / В. М. Полонский. — М. : Москов. ин-т развития образов. систем, 1995. — 78 с.
10. *Бровка, Н. В.* Интеграция теории и практики обучения математике как средство повышения качества подготовки студентов / Н. В. Бровка. — Минск : Белорус. гос. ун-т, 2009. — 242 с.
11. *Леонтьев, Д. А.* Личностное в личном. Личностный потенциал как основа самодетерминации [Электронный ресурс] / Д. А. Леонтьев. — Режим доступа : <https://www.psychology-online.net/articles/dos-1275.html>. — Дата доступа : 10.04.2020.
12. *Советова, О. С.* Социальная психология инноваций (основания исследования, проблемы) : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.05 / О. С. Советова. — СПб., 2008. — 315 л.
13. *Кезин, А. С.* Фундаментальность высшего образования как основа развития интеллектуального капитала и профессиональной компетентности личности [Электронный ресурс] / А. С. Кезин // CyberLeninka. — Режим доступа : <https://cyberleninka.ru/article/n/fundamentalnost-vysshego-obrazovaniya-kak-osnova-razvitiya-intellektualnogo-kapitala-i-professionalnoy-kompetentnosti>. — Дата доступа : 14.03.2020.
14. *Сластёнин, В. А.* Основные тенденции модернизации высшего образования / В. А. Сластёнин // Пед. образование и наука. — 2004. — № 1. — С. 43—49.

Материал поступил в редакцию 05.04.2022.

TRAINING OF FUTURE TEACHERS FOR LEARNING INNOVATIVE PEDAGOGICAL EXPERIENCE: CRITERIA AND INDICATORS

Lidiya A. Kozinets,
Associate Professor of the Pedagogy Department of the
Faculty of Social and Pedagogical Technologies
of the Belarusian State Pedagogical University
Named after Maxim Tank,
Cand. Sci. (Pedagogics), Associate Prof.; kazinets_la@tut.by

The article deals with diagnostic tools for assessing training of future teachers for learning innovative pedagogical experience. Criteria and indicators of training are revealed, their detailed description is given.

Keywords: training of future teachers; innovative pedagogical experience; criteria; indicators.

References

1. Zeer, E. F. Modernizaciya professional'nogo obrazovaniya : kompetentnostnyj podhod : ucheb. posobie / E. F. Zeer, A. M. Pavlova, E. E. Symanyuk. — M. : Moskov. psihol.-soc. in-t, 2005. — 216 s.
2. Zimnyaya, I. A. Klyuchevye kompetencii — novaya paradigma rezul'tata obrazovaniya / I. A. Zimnyaya // Vyssh. obrazovanie segodnya. — 2003. — № 5. — S. 34—42.
3. Subetto, A. I. Kvalitologiya obrazovaniya : osnovaniya, sintez / A. I. Subetto ; M-vo obrazov. Ros. Federacii [i dr.]. — M. ; SPb. : Issled. centr problem kachestva podgot. specialistov, 2000. — 219 s.
4. Abdullina, O. A. Monitoring kachestva professional'noj podgotovki / O. A. Abdullina // Vyshee obrazovanie v Rossii. — 1998. — № 3. — S. 342—350.
5. Andreev, V. I. Problemy pedagogicheskogo monitoringa kachestva obrazovaniya / V. I. Andreev // Izvestiya Rossijskoj akademii nauk. — 2001. — № 1. — S. 37—44.
6. Karavanov, A. A. Osnovnye kriterii effektivnosti pedagogicheskikh sistem / A. A. Karavanov, I. YU. Ustinov // Territoriya nauki. — 2014. — № 5. — S. 23—28.
7. Kuz'mina, N. V. Akmeologicheskaya koncepciya razvitiya professional'noj kompetentnosti v vuze : monografiya / N. V. Kuz'mina, V. N. Sof'ina. — SPb. : Centr strateg. issled., 2012. — 200 s.
8. Potashnik, M. M. Kachestvo obrazovaniya : problema i tekhnologiya upravleniya (v voprosah i otvetah) / M. M. Potashnik ; Ros. akad. obrazovaniya. — M. : Ped. o-vo Rossii, 2002. — 350 s.
9. Polonskij, V. M. Slovar' ponyatij i terminov po zakonodatel'stvu Rossijskoj Federacii ob obrazovanii / V. M. Polonskij. — M. : Moskov. in-t razvitiya obrazov. sistem, 1995. — 78 s.
10. Brovka, N. V. Integraciya teorii i praktiki obucheniya matematike kak sredstvo povysheniya kachestva podgotovki studentov / N. V. Brovka. — Minsk : Belorus. gos. un-t, 2009. — 242 s.
11. Leont'ev, D. A. Lichnostnoe v lichnom. Lichnostnyj potencial kak osnova samodeterminacii [Elektronnyj resurs] / D. A. Leont'ev. — Rezhim dostupa : <https://www.psychology-online.net/articles/dos-1275.html>. — Data dostupa : 10.04.2020.
12. Sovetova, O. S. Social'naya psihologiya innovacij (osnovaniya issledovaniya, problemy) : dis. ... d-ra psihol. nauk : 19.00.05 / O. S. Sovetova. — SPb., 2008. — 315 l.
13. Kezin, A. S. Fundamental'nost' vysshego obrazovaniya kak osnova razvitiya intellektual'nogo kapitala i professional'noj kompetentnosti lichnosti [Elektronnyj resurs] / A. S. Kezin // CyberLeninka. — Rezhim dostupa : <https://cyberleninka.ru/article/n/fundamentalnost-vysshego-obrazovaniya-kak-osnova-razvitiya-intellektualnogo-kapitala-i-professionalnoy-kompetentnosti>. — Data dostupa : 14.03.2020.
14. Slastyonin, V. A. Osnovnye tendencii modernizacii vysshego obrazovaniya / V. A. Slastyonin // Ped. obrazovanie i nauka. — 2004. — № 1. — S. 43—49.

Submitted 05.04.2022.

ДА ВЕДАМА АУТАРАУ

Дасылаючы матэрыялы для публікацыі ў нашым часопісе, аутары тым самым перадаюць выдаўцу невыключныя маёмасныя правы на ўзнаўленне, распаўсюджванне, паведамленне для усеагульнага ведама і іншыя магчымыя спосабы выкарыстання твора без абмежавання тэрыторыі распаўсюджвання (у тым ліку ў электроннай версіі часопіса).